

Sotsiaalkaitseministri käskkirjaga kinnitatavate toetuse andmise tingimuste „Vanemaealisi väärtustavate hoiakute kujundamine ja aktiivsena vananemise toetamine“ eelnõu seletuskiri

I Sissejuhatus

Vanemaealiste rolli väärtustamiseks ja positiivsete hoiakute kujundamiseks ühiskonnas aga ka vanemaealiste endi seas, toetatakse tegevusi, mis võimaldavad vanemaealistel püsida aktiivsena, sealhulgas tööturul, ja osaleda kogukondlikes tegevustes, et ennetada seeläbi abivajaduse tekkimist.

Tegevusi viiakse ellu ajavahemikul 23.03.2024–30.09.2029.

Meetmete nimekirja meetme 21.4.2.1 „Kõrge tööhõive taseme saavutamine ja hoidmine“ eelarve on 3 626 770 eurot, sh Euroopa Sotsiaalfond+ (edaspidi ESF+) toetus 2 538 739 eurot, millele lisandub riiklik kaasfinantseering 1 088 031 eurot, mis vastab käesoleva käskkirjaga kinnitatava TAT eelarvele.

TAT tegevuste elluviija on Sotsiaalministeeriumi hoolekande osakond.

TAT eelnõu on koostanud Sotsiaalministeeriumi välisvahendite osakonna nõunik Jüri Lössenko (tel 5913 7882, jyri.lossenko@sm.ee), hoolekande osakonna nõunikud Maarja Seppel (tel 5915 7960, maarja.seppel@sm.ee), Örne Liv Valberg (tel 5967 6403, OnneLiv.Valberg@sm.ee), Triin Paarmaa (tel 5919 5174, Triin.Paarmaa@sm.ee) ja Terry Ney (tel 5919 2437, Terry.Ney@sm.ee) ning õigusosakonna õigusnõunik Piret Eelmets (tel 626 9128, piret.eelmets@sm.ee).

Eelnõu mõjuanalüüsi on teinud Sotsiaalministeeriumi analüüsi ja statistika osakonna analüütik Age Viira (5910 7348, age.viira@sm.ee).

TAT on seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses ning selle kohta on koostatud täpsem mõjuanalüüs seletuskirja IV osas.

II Eelnõu sisu

ESF+ vahendite kasutamisel perioodil 2021–2027 Eestis on aluseks „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava perioodiks 2021–2027“ (edaspidi *rakenduskava*), mis on koostatud, arvestades Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2021/1060 artiklis 10 nimetatud partnerluslepet, ja mille on kinnitanud nii Vabariigi Valitsus kui Euroopa Komisjon. Rakenduskava viiakse ellu perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakendamise seaduse (ÜSS2021_2027) § 1 lõike 1 punkti 1 alusel.

ÜSS2021_2027 § 4 lõikes 3 nimetatud meetmete nimekirja kohaselt on Sotsiaalministeerium rakendusametuseks (edaspidi RA) ja Riigi Tugiteenuste Keskus rakendusüksuseks (edaspidi RÜ) ESF+ist rahastatavale meetmele 21.4.2.1 „Kõrge tööhõive taseme saavutamine ja hoidmine“ (edaspidi *meede*). RA ülesandeid täidab Sotsiaalministeeriumi välisvahendite osakond.

TAT kinnitatakse sotsiaalkaitseministri käskkirjaga ÜSS2021_2027 § 10 lõigete 2 ja 4 alusel.

Vastavalt ÜSS2021_2027 § 10 lõikele 2 tuleb RA-l rakenduskavas ja meetmete nimekirjas märgitud eesmärkide ja tulemuste saavutamiseks koostada meetme rakendamiseks TAT ja vastavalt sama paragrahvi lõikele 4 määrata selle elluviija.

TAT sisaldab eesmärkide ja tegevuste kirjeldust, eelarvet, toetatavate tegevuste sihtrühma, tulemusi, seost Eesti riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ sihtide ja arengukava eesmärkidega ning rakendamise tingimusi. TAT-st rahastatavad tegevused on kooskõlas EL-i põhiõiguste hartas nimetatud põhiõigustega ja puuetega inimeste konventsiooni väärtustega.

TAT sisaldab 12 punkti:

1. punkt „Reguleerimisala ja seosed Eesti riigi eesmärkidega“;
2. punkt „Toetatavad tegevused“;
3. punkt „Riigiabi“;
4. punkt „Näitajad“;
5. punkt „Tegevuste eelarve“;
6. punkt „Kulude abikõlblikkus“;
7. punkt „Toetuse maksmise tingimused ja kord“;
8. punkt „Elluviija kohustused“;
9. punkt „Aruandlus“;
10. punkt „TAT muutmine“;
11. punkt „Finantskorrektsiooni tegemise alused ja kord“;
12. punkt „Vaidluste lahendamine“.

Punkt 1 „Reguleerimisala ja seosed Eesti riigi eesmärkidega“

Punktis 1 sätestatakse meetme nimetus, TAT eesmärgid, seosed strateegia „Eesti 2035“¹ sihtide ja aluspõhimõtetega ning heaolu arengukava 2023–2030² sihtidega. Samuti on välja toodud TAT seosed TERE-programmiga.

Käesoleva TAT raames elluviidavad tegevused panustavad Eesti 2035 strateegilisse sihti „Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed“ ning toetavad soolise võrdõiguslikkuse edendamist ja võrdsete võimaluste loomist ebavõrdses olukorras olevatele inimestele, eelkõige vanemaealistele inimestele, kellest enamik on naised. Eesmärkide saavutamist saab jälgida järgmiste Eesti 2035 tegevuskavas välja toodud mõõdikutega: soolise võrdõiguslikkuse indeks, hoolivuse ja koostöömeelsuse mõõdik, ligipääsetavuse näitaja ning tööjõus osalemise määr (15–74).

Tegevused on seotud heaolu arengukava 2023–2030 alaeesmärkidega „vanemaealised“ ja „sotsiaalhoolekanne“.

TAT tegevustega panustatakse Eesti riigi 2024.–2027. aasta eelarvestrateegia tulemusvaldkonna „Heaolu“ vanemaealiste programmi meetme „Vanemaealised on ühiskonnas sotsiaalselt kaasatud, võrdselt koheldud ning majanduslikult hästi toime tulevad“ tegevuse „Vanemaealiste heaolu ja ühiskonnaelus osalemise toetamine“ elluviimisesse.

TAT elluviimise käigus proovitakse tagada, et inimene saab tegevustes osaleda viisil, mis tema olukorda ei kahjusta. Tegevuste elluviimisel arvestatakse, et sihtrühma kuuluvad inimesed võivad olla liikumis-, nägemis- või kuulmispuudega. TAT-s nimetatud tegevuste elluviimisel jälgitakse, et liikumis-, nägemis- või kuulmispuudega inimestele oleks tagatud ligipääs ja võimalus tegevuses osaleda. Abimeetmeid tuleb vajaduse korral planeerida kõigi puudeliikide kohta.

TAT-s nimetatud tegevuste elluviimisel ei koguta mingil viisil infot tegevustes osalevate inimeste rassi, usu ega seksuaalse sättumuse kohta.

¹ <https://valitsus.ee/strateegia-eesli-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia>.

² <https://www.sm.ee/heaolu-arengukava-2023-2030#heaolu-arengukava-20>.

TAT vajalikkuse põhjendus

Eesti on vananeva ja väheneva rahvaarvuga riik. 2035. aastaks on iga neljas Eesti elanik 65-aastane või vanem ja samal ajal väheneb tööealiste (15–64-aastased) arv ligi 35 000 inimese võrra. Rahvastikumuutused nõuavad suurt tööhõivet soodustavate meetmete arendamist, eakate tööelu kestuse pikendamist ja väärrika vananemise toetamist. Endiselt peab tegelema hõiveseisundi säilitamise ja parandamisega, sest rahvastiku vähenemise ja vananemise tõttu väheneb hõivatute arv 2035. aastaks 4% võrra.

Tööturul esineb vanuselist ebavõrdsust: 50-aastased ja vanemad inimesed teenivad keskmiselt viiendiku võrra vähem kui nooremad. 2021. aastal töötas 50–74-aastastest inimestest 57,6%, võrreldes Euroopa eakaaslastega on see näitaja kõrgem, kuid vanemaealiste töösoovijate ja tööotsijate hulk lubab arvata, et potentsiaal töötada on suurem. Vananemisega seotud hoiakud mõjutavad vanemaealiste elukvaliteeti ja heaolu – vanemaealiste ühekülgne kujutamine soodustab vanuselist eelarvamuste ja stereotüüpide teket. Vanuselist diskrimineerimist tajutakse ja kogetakse enim töösuhetes. Tööandjad omistavad vanemaealistele väiksemat tootlikkust või riski töölt terviseprobleemide tõttu puududa.

SHARE Eesti uuringu teise ülevaate (2019)³ tulemused näitavad, et vanemaealiste tööjõus osalemist mõjutavad tegurid saab jagada kolme rühma: 1) objektiivsed indiviidi tasandi tegurid nagu vanus, haridus, tervis jms; 2) kontekstuaalsed tegurid ehk indiviidi isiklikud eelistused ja valikud, mida mõjutab eelkõige perekonna- ja töötingimustega seonduv; 3) makrotasandi tegurid, sh. riigi sotsiaalkaitseüsteemi eripärad. On oluline täpsemalt teada, millised tegurid soodustavad ja millised takistavad tööhõives püsimist ka vanemas eas. Oluline on ka aidata kesk- ja vanemaealistel pärast tööturult väljumist leida endale uusi väljakutseid kogukonnas ning eriti oluline on see, et tegevuspiirangutega inimesed saaksid aktiivselt osaleda väljaspool kodu toimuvates tegevustes. Uuring toob välja, et varase pensionile jäämise risk on suurem naistel ning madala haridustasemega eakatel. Selleks, et inimesed ka tegelikkuses kauemaks tööturule jääksid ning säilitaksid seejuures oma tervise, tootlikkuse ja eluga rahuolu, tuleb arvestada vanemas eas töötajate võimete, eelistuste ja vajaduste muutumisega.

SoM tellitud ja Turu-Uuringute AS poolt 2022. aastal valminud elanikkonna hoolduskoormuse uuringust⁴ selgub, et hooldajate suur koormus on laialdane ning teravnev probleem Eesti ühiskonnas. Hooldamisega tegelevate inimeste arv on Eestis vahemikus 159 500–180 300, kellest ligi pooled abistavad oma hooldatavat enesehooldus- või hügieenitoimingutes või regulaarsetes tervisetöimingutes. Nimetatud uuring võtab arvesse hooldamist nii leibkonnas kui väljaspool leibkonda ning ka puude või pikaajalise terviseprobleemiga laste hooldamist. Elanikkonna tegevuspiirangute ja hooldusvajaduse uuring näitab, et suurem osa inimestest, kes hooldavad/abistavad oma leibkonnaliiget/liikmeid käivad ka töö (64%).

Eesti tööjõupotentsiaali ärakasutamiseks ja tööturu toimivuse tagamiseks on vältimatu töötajate, sealhulgas noorte, vanemaealiste, muukeelsete elanike, hoolduskohustusega ja tervisekahjustusega töötajate värbamine ja nende tööelu kvaliteedi tagamine. Osa sihtrühmade hõivet takistavad aga tööandjate vähenenud teadlikkus sihtrühmast või negatiivsed hoiakud selle suhtes⁵.

Vanemas eas inimesed hindavad oma arvutioskusi madalalt, sest Eestis puudub süsteemne, strateegiline lähenemine digioskuse kui ühe üldoskuse omandamiseks. Tulemus osutab Eesti töökohtade arvutiseerituse mahajäämusele, vanemaealiste diskrimineerimisele töökohtadel, mis

³ <https://www.tlu.ee/public/pilkhallilealaleteine/mobile/index.html>

⁴ <https://www.sm.ee/sites/default/files/documents/2022-12/Elanikkonna%20hoolduskoormuse%20uuring%202022.pdf>

⁵ [Heaolu arengukava 2016-2023.pdf \(sm.ee\)](#)

nõuavad arvutikasutust, ning tööandja oskamatusel või soovimatusele ära kasutada Eesti keskealise tööjõu kõrgemat hariduspotentsiaali ning motiveerida töövõtjat arenema.

Vanemaealiste ja eakate toimetuleku uuring (2015)⁶ toob välja, et haritumatel ja tööalaselt aktiivsetel inimestel võib olla suurem soov ja valmisolek uusi teadmisi omandada. Erinevate võimalike tegevuste kaudu on valmis oma suuremat panust ühiskonnaellu andma 40% vanemaealistest (45% 50–74-aastastest).

Diskrimineerimine vanuselise tõrjumisena, eelarvamused ja stereotüübid, hoiakud ja suhtumised võivad põhjustada eakatele inimestele takistusi teenustele juurdepääsul ja nende potentsiaali realiseerimisel. Vanuseline diskrimineerimine kujundab käitumismustreid nii eakamates inimestes kui ühiskonnas laiemalt ning sellel on negatiivne mõju tervena ja aktiivsena vananemisele.

Vananeva ühiskonna kontekstis on vananemisega ja vanemaealistega seotud hoiakuid ja praktikaid oluline analüüsida ja arvestada erinevatest perspektiividest: 1) vanemaealiste elanike enda hoiakud ja käitumispraktikad, mis määravad ja mõjutavad nende elukvaliteeti ja toimetulekut; 2) erinevate institutsionaalsete ja sotsiaalsete gruppide (tööandjad, haridustöötajad, sotsiaal- ja tervishoiutöötajad, poliitikud, riigi- ja omavalitsusametnikud jne) suhtumine ja tegevus vanemaealiste suhtes ning 3) ühiskonna ja kogukonna väärtushinnangud laiemalt.

Üheks võimaluseks iseloomustada vanemaealiste ühiskondlikku aktiivsust on kasutada selleks Euroopa Elu- ja Töötingimuste Parandamise Fondi sotsiaalse tõrjutuse indeksit (Social Exclusion Index). Indeks iseloomustab elanikkonna osalemist organiseeritud ja omaalgatuslikus vabatahtlikus tegevuses, tegelemist hobidega, osalust poliitikas. Sotsiaalse tõrjutuse indeksi järgi on Eesti võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega pigem riikide seas, kus vanemaealiste ühiskondlik aktiivsus ja sotsiaalne kaasatus on madalam ehk ühiskondlik tõrjutus kõrge. Aktiivsena vananemise üheks oluliseks osaks on säilitada aktiivsust töö- ja hoolduskoormusest vabal ajal. Vabatahtlikus tegevuses osalemine, soov panustada ühiskonnaellu võimaldab vanemaealistel ennetada sotsiaalset tõrjutust ning aitab säilitada ja arendada sotsiaalseid suhteid, säilitab ja arendab oskusi ja teadmisi, mis on vajalikud toimetulemiseks ja aktiivseks osalemiseks. Selline tegevus on kasulik nii inimesele endale kui ka ühiskonnale tervikuna. Ühiskondlik aktiivsus on mitmetahuline, hõlmates nii omaalgatuslikku ja organiseeritud vabatahtlikku tegevust, hobidega tegelemist kui ka huvi ühiskonna ja poliitika vastu jne.⁷

Maailma Terviseorganisatsioon on defineerinud aktiivsena vananemist kui erinevaid tegevusi hõlmavat protsessi, mis on suunatud inimese vananedes tema tervise, turvatunde, elukvaliteedi ja ühiskonnas osalemise kindlustamisele⁸. Aktiivsena vananemine lubab inimestel sõltumata eest end igakülgset teostada ning vastavalt oma soovidele, vajadustele ja võimalustele ühiskonnaelus osaleda, pakkudes samas ka kaitset ja tuge, kui selleks vajadus tekib. Vanemaealiste autonoomia ja iseseisvuse säilitamine on sealjuures üks võtmekomponente. Sõna „aktiivsena“ rõhutab kehtvat osalemist ühiskonnas, majandus-, kultuuri- ja igapäevaelus, mitte vaid füüsilist ja tööalast aktiivsust. Maailma Terviseorganisatsioon lähtub oma käsitluses elukaare perspektiivist, mis tähendab, et aktiivsena vananemine võimaldab inimestel enda heaolu tagamiseks kasutada oma füüsilist, sotsiaalset ja vaimset potentsiaali kogu elu vältel.

Üks võimalus sotsiaalsete ressursside kasutamiseks on osaleda kogukondlikes tegevustes⁹. SHARE Eesti uuringu teise ülevaate kohaselt osales klubilises tegevuses Eestis 2011. aastal 16 protsenti vanuses 50+ vastajatest, kaks aastat hiljem langes näitaja 15 protsendile. Kahes viimases

⁶ <https://www.praxis.ee/tood/vanemaealiste-ja-eakate-toimetuleku-uuring-2015/>

⁷ https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/veu2015aruanne_tnsemorsapraaxis_final.pdf

⁸ WHO MiNDbank - Active ageing: a policy framework

⁹ pilkhallilealaleteinepdf.tlu.ee

laines (2015, 2017) on näitaja püsinud muutumatult 18 protsendi juures. Vabatahtlikku tegevusse kaasatuse näitajad Eestis on teiste riikide keskmisega võrreldes madalamad. Kui aastal 2013 oli erinevus 13 protsendipunkti, siis viimases uuringulaines (2017), kus osalesid kõik EL riigid, 4 protsendipunkti. Riskigrupina tuleks näha neid 55+ vanuses inimesi, kelle ainus sotsiaalne aktiivsus on töö¹⁰. Üleminekul pensionile kalduvad need inimesed, kellel pole töö kõrvalt tekkinud harjumust osaleda kogukondlikes tegevustes (mõeldes kogukonna all rühmasid, kes on koondunud mistahes alusel, sh nt sarnase huviga inimesed), jääma sotsiaalselt passiivseks. Kuigi kogukondlikku kaasatust peetakse inimese isiklikuks asjaks või kogukonna asjaks, siis poliitikatasandil on oluline maha võtta need takistused, mis vähendavad võimalusi olla vanemas eas aktiivne. Puudu on teadmistest sotsiaalse aktiivsuse positiivsest mõjust inimese võimete säilimisele ja selle kaudu laiemalt tervisele. Tegevuste pakkujad kogukondades, samuti valdkonna uurijad ei tee vahet, millised tegevused on efektiivsed ja millised väheefektiivsed toetamaks inimeste tervet vananemist.

Tulevikku vaatavalt tuleb arvestada, et muutused inimeste hoiakutes ja väärtustes toovad kaasa muutused ka teenuste vajaduses ja pakkumises. Ekspertide sõnul võib eeldada, et praegu 50.–60. eluaastates olevad täiskasvanud ei soovi jääda enda lähedaste hooldada ning eelistavad pigem saada professionaalseid hooldusteenuseid enda kodus¹¹.

Eelpool toodud põhjendustest lähtuvalt keskenduvad planeeritud tegevused ühelt poolt vanemaealiste rolli väärtustamisele ja positiivsete hoiakute kujundamisele vananemise suhtes, teiselt poolt vanemaealiste tööhõives püsimise ja konkurentsivõime suurendamisele tööturul ning vanemaealiste sotsiaalse kaasatuse ja aktiivse osaluse toetamisele ühiskonnas.

Punkt 2 „Toetatavad tegevused“

Rakenduskava DNSH (ingl *do no significant harm* ehk ei kahjusta oluliselt) analüüs ei tuvastanud meetmel potentsiaalselt olulist kahju keskkonnanäesmärkidele, mistõttu puudub vajadus täiendavate nõuete kehtestamiseks. TAT koostamisel on arvestatud Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ja puuetega inimeste õiguste konventsioonis sätestatuga (vt seletuskirjale lisatud kontroll-lehte).

Punkt 2.1. Vanemaealisi väärtustavate hoiakute kujundamine ja aktiivsena vananemise toetamine.

Vanemaealiste olukorda Eestis iseloomustab nende vanuseline ebavõrdsus tööturul, vanemaealiste kujutamine negatiivses kontekstis, samuti vanemaealiste madal ühiskondlik aktiivsus ning vähene sotsiaalne kaasatus, mis viitab kõrgele ühiskondlikule tõrjutusele. Vananev rahvastik tähendab riigile järjest väiksemat hulka tööealisi ja maksuvõimelisi inimesi ning suurenevaid sotsiaalkulutusi. Vanemaealiste tööalane aktiivsus toetab nende toimetulekut, üldist sotsiaalset kaasatust ja aktiivsust ning leevendab ühiskonna tasandil vananeva ja väheneva rahvastiku mõju tööturule, majandusele, sotsiaalkaitse- ja hoolekandesüsteemile. Seetõttu on oluline soodustada vanemaealiste aktiivset eluhoiakut, sh pensionieas, ning tegeleda vanemaealiste ebavõrdsuse ja tõrjutuse vähendamisega. Vaja on tuvastada ja kõrvaldada takistused, mis vähendavad vanemaealiste võimalusi olla aktiivne ja kaasatud nii ühiskondlikus elus kui tööelus. Oluline on eristada, millised sekkumised on efektiivsed ja millised mitte, et toetada aktiivsena vananemist ning edendada positiivseid hoiakuid vanemaealiste suhtes ühiskonnas, kogukondades, tööandjate ja vanemaealiste endi seas.

TAT tegevuste raames tegeletakse vanemaealisi inimesi väärtustavate hoiakute kujundamise ja vanusega seotud eelarvamuste ning diskrimineerimise vähendamisega ühiskonnas, sh tööturul. TAT eesmärk on mõjutada positiivselt ka vanemaealiste endi hoiakuid ja soodustada nende aktiivsust ja kaasatust ühiskonnas ning püsimist tööturul.

¹⁰ <https://www.tlu.ee/public/pilkhallilealaleteine/mobile/index.html#p=82>

¹¹ [Arengukava lisa.pdf \(sm.ee\)](#)

Eesmärgi täitmiseks luuakse võimalused erineva profiiliga vanemaealiste kaasamiseks ja aktiivse(ma)ks osalemiseks ühiskonna- ja tööelus, ennetades seeläbi abivajaduse tekkimist ning soodustades ka nende tööturule jõudmist ja seal püsimist.

Oluline on mõjutada ka tööandjate hoiakuid vanemaealistesse töötajatesse nii, et tööandjad väärtustaksid tööl olevaid vanemaealisi töötajaid, edendaksid põlvkondade vahelist koostööd töökohal ning organisatsioonis tehtavad värbamisvalikud ei sõltuks kandideerija vanusest. See aitab omakorda kujundada kaasavamat ja toetavamat töökultuuri, mis soodustab kõigi töötajate arengut ja heaolu.

Aktiivsemad vanemaealised on seeläbi rohkem kaasatud ühiskonna tegemistesse ning nad on paremini igapäevaelus toimetulevad. Julgustamaks inimesi jätkama töötamist ka pensionieas ning tööandjaid värbama vanemaealisi töötajaid, viiakse ellu tegevusi nii ühiskonnas positiivsete hoiakute kujundamiseks vanemaealistesse kui ka tööandjate hoiakute muutmiseks vanemaealistesse töötajatesse. Vanusesurvevastase teavitusega suurendatakse ühiskonnas sallivust ning suunatakse tööandjaid ja töötajaid nägema vanemaealist töötajat kui konkurentsivõimelist ja võrdset partnerit.

Tegevuste elluviimisel arvestatakse Maailma Terviseorganisatsiooni aktiivsena vananemise põhimõtetega, mille põhisambad on tervis, osalemine ja turvalisus. Võtmekomponentideks on siin ka autonoomia ja iseseisvuse säilitamine. Aktiivsena vananemine võimaldab inimestel sõltumata eest end igakülgset teostada ning vastavalt oma soovidele, vajadustele ja võimalustele ühiskonnaelus osaleda, saades samas ka kaitset ja tuge, kui selleks vajadus tekib.

Vanemaealisteks loetakse käesolevas TAT-s 50-aastaseid ja vanemaid inimesi, kes on jõudnud eluetappi, mida võivad iseloomustada füüsilised, sotsiaalsed ja tervislikud muutused, sõltumata nende vanusest. Vanemaealised võivad kogeda vastavalt oma profiilile või olukorrale takistusi vajalikele ressurssidele (nt sotsiaalsed, majanduslikud, keskkondlikud, kultuurilised, poliitilised) juurdepääsul ja oma potentsiaali realiseerimisel. Seetõttu on vajalik rakendada erinevaid sekkumisi nende elukvaliteedi parandamiseks, ühiskondliku ja tööalase kaasatuse suurendamiseks, hoiakute muutmiseks ning diskrimineerimise vähendamiseks.

TAT raames loodava kontseptsiooni tulemusel arendatakse ja rakendatakse tõhusaid poliitikaid ja meetmeid, mis edendavad vanemaealiste heaolu ja parandavad vanemaealiste elukvaliteeti.

Toetatavate tegevuste raames rakendatakse erinevatele sihtrühmadele sihitatud sekkumisi vanemaealisi inimesi väärtustavate hoiakute kujundamiseks, vanemaealiste kaasamiseks ja aktiivsena vananemise toetamiseks. Samuti toetatakse erinevate organisatsioonide ja kogukondade koostööd vanemaealiste heaolu parandamiseks. Sekkumiste mõjul muutuvad positiivsemaks vanusega seotud eelarvamused ning väheneb diskrimineerimine ühiskonnas, sh tööturul. Planeeritud on läbi viia teavitustegevusi, sh üle-eestiline teavituskampaania, tegevusi vanemaealiste kaasamiseks ning aktiivsena vananemise toetamiseks jms.

TAT ühe esmase tegevusena analüüsitakse sihtrühmade kogemusi, hoiakuid, soovet, vajadusi ja takistusi. Selgitatakse välja peamised tööturult ja ühiskonnaelust kõrvale jäämise põhjused ning asjakohased sekkumised soovitud tulemuste saavutamiseks. Võimalusel vaadatakse valdkonna olukorda ka piirkondade ja soo lõikes eesmärgiga vajadusel kavandada piirkonnapõhiseid sekkumisi.

TAT sekkumiste kavandamisel arvestatakse ühiskonnas, sh tööandjate seas levivate hoiakute mõjuga vanemaealiste käitumistele. Vanusesurvevastase teavitusega suurendatakse ühiskonnas sallivust. Sekkumiste üheks eesmärgiks on, et tööandjad oskaksid teadvustada ja hinnata vanemaealisi töötajaid väärtusliku ressursina ning vanemaealistel oleksid võrdsed võimalused tööturul osaleda võrreldes noorematega. Vanemaealiste töötajate vajaduste, soovide ja huvidega

arvestamine aitab tagada, et nad püsiksid tööturul aktiivsed ja panustaksid ettevõtte edukusse. Selleks on vajalik, et vanemaealiste töötajate oskused vastaksid tööturu vajadustele ja oleksid ajakohased. Sekkumiste planeerimisel arvestatakse ka tänapäevaste trendide ja asjakohaste uuringutega.

Vanemaealiste heaolu ja ühiskonnaelus osalemist toetatakse ka vanusesõbraliku Eesti põhimõtete juurutamisega. Põhimõtete aluseks on arusaam, et tervena vananemiseks ei piisa inimese enda tahtest ja tegevustest, vaja on ka toetavat ja võimestavat keskkonda, mida nimetatakse vanuse- ehk easõbralikuks. Vanusesõbralikul keskkonnal on kaks taset, kus esimesel aitab keskkond vähendada terviseriske ning kompenseerida inimese puudusi ehk ennetada ja lahendada probleeme ning teine tase pakub tuge, et igaühel oleks kogu elu jooksul võimalik arendada oma potentsiaali, sh ka kõrgemas vanuses. Põhimõtted rõhutavad vananemisega seotud väljakutsete ennetamist ja lahendamist ning vanemaealiste aktiivset kaasamist ühiskonnaelus.

Täpsemate sekkumiste kavandamisel arvestatakse vanemaealiste profiilidega (nt pensionieas töötamist jätkata soovijad, töötud vahetult enne pensioniiga, hoolduskoormusega vanemaealised, vanemaealised uussisserändajad, vanemaealised üksildased mehed jt.), sh nende kogemuste, hoiakute, soovide ja vajadustega. Samuti arvestatakse teiste oluliste sihtrühmade profiilidega, kelle suunas sekkumisi kavandatakse. Analüüsitakse olemasolevaid võimalusi ja takistusi, tutvutakse välisriikide hea praktikaga. Kogutava sisendi põhjal on võimalik sihitada erinevaid mõjusaid sekkumisi (nt teadlikkuse tõstmine kindla profiiliga sihtrühmade seas, uute lähenemiste katsetamine kogukondades või tööandjate seas, võimestavad tegevused eri profiiliga vanemaealistele jms).

Sekkumisi planeeritakse ja viiakse ellu üleriigiliselt, arvestades inimeste erivajadustega ning tagatakse eri sihtrühma liikmete võrdne ligipääs tegevustele.

Punkt 3 „Riigiabi“

Riigiabi reguleerivad ELi õigusaktid ning riigisisese tasandil konkurentsiseaduse riigiabi peatükk (6. peatükk). Vastavalt ELi toimimise lepingu artikli 107 lõikele 1 on igasugune liikmesriigi poolt või riigi ressurssidest ükskõik missugusel kujul ettevõtjale antav abi, mis kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi, soodustades teatud ettevõtjaid või teatud kaupade tootmist, ühisturuga kokkusobimatu niivõrd, kuivõrd see kahjustab liikmesriikidevahelist kaubandust. Esimeseks oluliseks komponendiks enne nelja riigiabi kriteeriumi hindamist on teha selgeks, kas abi saaja on ettevõtja.

Euroopa Kohtu praktikast tulenevalt tuleb riigiabi kontekstis lugeda ettevõtjaks kõiki üksusi, mis tegelevad järjekindlalt majandustegevusega; seda siiski vaid eeldusel, et isik pakub vastutasu eest mingit kaupa või teenust, mida vähemalt potentsiaalselt võiksid turumajanduse tingimustes pakkuda ka konkurendid. Kuivõrd elluviija ja partnerid TAT raames teenuseid, sealhulgas tasu eest, ei paku, ei saa nende tegevust lugeda majandustegevuseks.

TAT raames toetatakse tegevusi, mis on suunatud vanemaealiste kaasamisele ühiskondlikku ellu, kohaliku elu kujundamisesse ning kogukondlikesse tegevustesse, mh uuringute ja teavitustegevuste tegemist, erinevate abimaterjalide väljatöötamist ning koolituste ja töötubade korraldamist.

TAT tegevused seonduvad Sotsiaalministeeriumi hoolekandeosakonna põhiülesandega¹², milleks on mh kavandada ja koordineerida sotsiaalset kaasatust edendavaid meetmeid. Osakonnal on juhtiv roll vananeva ühiskonnaga seotud katsumuste lahendamisel ning sotsiaalset kaasatust ja

¹² Sotsiaalministeeriumi põhimääruse § 17 lg 2 p 2 <https://www.riigiteataja.ee/akt/131102023007>

iseseisvat toimetulekut toetavate teenuste, toetuste ja elukeskkonna arendamisel. Ministeeriumi sellelaadne tegevus on käsitletav mittemajandustegevusena¹³, seega ei ole ministeerium käsitletav ettevõtjana ja järgimisi riigiabi skeemi kriteeriume ei tule vaadata.

Võib möönda, et kuivõrd elluviija teenuseid füüsiliselt ise ei osuta, on kaudseteks abi saajateks ka teatud ettevõtjad, kellelt elluviija eespool nimetatud tegevuste elluviimiseks tooteid ja teenuseid tellib. Siinkohal on oluline, et sellistel puhkudel on teenuseosutajad leitud riigihankemenetlusega, mille tulemusena tekib teenuse hind turuhinnana, mis välistab eelise andmise ja saamise. Seega ei ole tegemist riigiabiga ka pakujate tasandil.

Eeltoodust tulenevalt on RA seisukohal, et TAT raames antav toetus ei ole riigiabi.

Punkt 4 „Näitajad“

Punktis 4 on nimetatud TAT näitajad, mis aitavad mõõta eesmärkide saavutamist nii kvantitatiivselt, kvalitatiivselt kui ajaliselt. Punktis on esitatud meetmete nimekirja väljundnäitaja ning selle alg- ja sihttase aastateks 2024 ja 2029. Lisaks on nimetatud kaks TAT-spetsiifilist tulemusnäitajat ning nende sihttasemed aastaks 2029. Samuti on kirjeldatud näitajate sisu ning esitatud teave näitajate saavutamistaseme tõendite kogumise kohta.

Kõnealune TAT panustab järgmistesse näitajatesse:

- „Läbi viidud üle-eestiline teavituskampaania vanemaealistesse töötajatesse hoiakute muutmiseks“ (meetmete nimekirja väljundnäitaja). Algtase ning 2024. a sihttase on 0. 2029. a sihttase on 1. Tegevuste elluviimisel viiakse aastatel 2027-2029 läbi vähemalt üks suurem teavituskampaania. Kampaania loetakse lõppenuks peale viimase teavitustegevuse elluviimist. Näitaja täitmist raporteeritakse vahe- ja lõpparuandes.
- „Osakaal 50-aastastest ja vanematest elanikest, kes on vanuse tõttu viimase 12 kuu jooksul tundnud ennast kasvõi ühel korral diskrimineerituna töökohas või tööotsingute ajal“ (TAT-spetsiifiline tulemusnäitaja). Küsimus lisatakse 2025. aasta Eesti Sotsiaaluuringusse ja algtase tuleb 2025 aasta kohta ning andmed selle kohta saadakse SoM-i analüüsi ja statistika osakonna (ANSO) kaudu 2026.a. 2029. a sihttasemeks on sätestatud: Väheneb võrreldes 2025. a tasemega. Inimestelt küsitakse kaks küsimust: Kas Te olete viimase 12 kuu jooksul tundnud ennast kasvõi ühel korral diskrimineerituna töökohas või tööotsingute ajal? Mis põhjusel Te peamiselt tundsite end diskrimineerituna? Küsimust küsitakse uuesti 2029. aastal (uuringu läbi viijale tuleb esitada küsimuse lisamise soov 2028. aastal ning küsimuse lisamine maksab u 6000 eurot) ning andmed saame ANSO kaudu 2030. aastal. Tulemus raporteeritakse järelaruandes.
- „Tegusate inimeste osakaal 50-74¹⁴-aastaste seas“ (TAT-spetsiifiline tulemusnäitaja), mille 2029. a sihttasemeks on: Suureneb võrreldes algtasemega. Näitaja algtase on 29,1% (mehed 27,1%, naised 30,8%). Näitajaga vaadatakse, kui suur osa 50-74-aastastest õpivad või töötavad ja on osalenud kultuurielus või vabatahtlikus töös. Seega neljast tingimusest peab olema paariti täidetud vähemalt kaks: inimene kas õpib või töötab ja kas naudib kultuuri või teeb vabatahtlikku tööd. Näitaja arvutab vastavalt ANSO tellimusele Statistikaamet Eesti Tööjõu uuringu põhjal. Andmed küsitakse 2029. a kohta ning saadakse näitaja 2030 aastal. Tulemus raporteeritakse järelaruandes.

Punkt 5 „Tegevuste eelarve“

¹³ Europa Komisjoni teatis riigiabi mõiste kohta ELi toimimise lepingu artikli 107 lõike 1 tähenduses, p 17 [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0719\(05\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016XC0719(05))

¹⁴ Eesti Tööjõu uuringus küsitatakse kuni 74 aastaseid

TAT eelarve on 3 626 770 eurot, sh ESF+ toetus 70% ehk 2 538 739 eurot, millele lisandub riiklik kaasfinantseering 30% ehk 1 088 031 eurot. Tegevuste ja aastate kaupa on eelarve näidatud TAT lisa finantsplaanis.

Punkt 6 „Kulude abikõlblikkus“

Abikõlblike kulude, sealhulgas abikõlbmatute kulude kindlaksmääramisel tuleb lähtuda Vabariigi Valitsuse 12. mai 2022. a määrusest nr 55 „Perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika ja siseturvalisuspoliitika fondide rakenduskavade vahendite andmise ja kasutamise tingimused“ (edaspidi *ühendmäärus*).

Vastavalt ühendmääruse § 17 punktile 8 on kaudsed kulud abikõlblikud ainult lihtsustatud hüvitamisviisidest ühtse määra alusel. Ühtse määra rakendamisel ei tule tõendada ega esitada RÜ-le koos maksetaotlusega kaudsete kulude kuludokumente, kulude tasumist tõendavaid dokumente ega kulu aluseks olevaid arvestusmetoodikaid. Seetõttu ei kontrollita ka kaudsete kulude aluseks olevaid kulusid paikvaatluse ega projektauditi käigus. Samuti ei pea osalise tööajaga administreeriva personali üle pidama arvestust ega raamatupidamisarvestuses eristama ühtse määra alusel hüvitatud kaudseid kulusid.

Ühendmääruse § 21 lõikes 4 nimetatud kaudsed kulud moodustavad 15% TAT otsestest personalikuludest (ühendmääruse § 21 lg 3).

Punkt 7 „Toetuse maksmise tingimused ja kord“

Toetuse väljamaksmine toimub ühendmääruse § 27 lõike 1 punkti 1 alusel, v.a kaudsete kulude hüvitamine. Makse aluseks olevaid dokumente võib esitada vähemalt üks kord kvartalis, kuid kõige sagedamini üks kord kuus. Kuna riigiasutused saavad kulude tasumiseks enne toetuse saamist käibevahendeid riigieelarve seaduse alusel, on nende taastamiseks vaja võimalikult kiiresti esitada RÜ-le makseid, et abikõlblikud kulud saaks omakorda lisada Euroopa Komisjonile esitatavasse maksetaotlusse. Kui kalendrikuus makseid ei tehta, siis null-reaga makset esitada ei tule.

Punkt 8 „Elluviija kohustused“

Lisaks TAT-s sätestatule kohalduvad tegevuste elluviijale kõik ühendmääruse §-des 10 ja 11 toetuse saajale sätestatud kohustused. Muu hulgas tuleb erilist tähelepanu pöörata riigihangete seaduse järgimisele.

RA-le esitatakse TAT järgmis(t)e eelarveaasta(te) tegevuste kirjelduse ja eelarve kinnitamiseks jooksva aasta 1. novembriks. RA nõudmisel on tegevuste elluviija kohustatud esitama TAT eelarve jagunemise aastate ja eelarveartiklite kaupa. Vastav nõue on vajalik sisendina riigieelarve ja tööplaani planeerimise protsessis. TAT elluviija on kohustatud RA-le esitama iga kuu eelarve täitmise aruande. Aruannet ei ole vaja esitada, kui maksetaotlusi esitatakse igakuiselt. RA on aruandekohustuslik tema vastutusalas olevate meetmete elluviimises ja selleks eraldatud toetuse kasutamises, mistõttu on vaja tihedamini kui kaks korda aastas (aruannete esitamise tähtajad) seirata vahendite kasutamist ning vajaduse korral sekkuda (ala- või ülekasutamine) TAT elluviimisesse.

Peale TAT kinnitamist tuleb RÜ-le esitada väljamaksete prognoos 15 tööpäeva jooksul. Igal aastal tuleb väljamaksete prognoos järgmise eelarveaasta kohta esitada 10. detsembriks või kümne tööpäeva jooksul peale eelarve kinnitamist. Kui maksetaotlused erinevad esitatud prognoosist 25%, tuleb elluviijal esitada RÜ-le järelejäanud eelarveaasta kohta uus väljamaksete prognoos, mis peab olema kooskõlas kehtiva kalendriaasta eelarvega.

Kuigi alates 01.01.2022 muutus riigihangetes kohustuslikuks keskkonnahoidlike kriteeriumite kasutamine neljas tooterühmas: mööbel, puhastustooted ja -teenused, kontori IT-seadmed ning

koopia- ja joonestuspaber, on elluviija kohustatud kõigi toodete ja teenuste hankimisel lähtuma keskkonnahoidlike riigihangete kriteeriumitest.

Keskkonnahoidlik riigihange tähendab minimaalse negatiivse keskkonnamõjuga toodete või teenuste hankimist. Keskkonnahoidlik riigihange on defineeritud menetlusena, mille abil riigiasutused hangivad kaupu, teenuseid ja ehitustöid, millel on nende olulusringi jooksul ehk nii tootmisel, kasutamisel kui ka kasutusest kõrvaldamisel väiksem negatiivne keskkonnamõju, võrreldes muul juhul hangitavate, sama esmaülesandega kaupade, teenuste ja ehitustöödega.

Tegemist ei ole riigihanke eritüübiga, vaid see on tavapärase läbiviidud hange, mille puhul võetakse arvesse lisaks muudele nõuetele ka keskkonnanõudeid. Ei ole vahet, kas tegu on avatud, piiratud, lihtsustatud vms hankemenetlusega – keskkonnanõudeid saab kõigi puhul kasutada¹⁵.

Siinkohal on oluline rõhutada, et erinevalt teistest fondidest tuleb ESF+ist rahastatud tegevustes osalejate kohta koguda nõutavad andmed vastavalt ÜSS2021_2027 § 19 lõikele 3.

Punkt 9 „Aruandlus“

Punktis 9 sätestatakse vahearuannete ja lõpparuande esitamise kohustus ja tähtajad ning aruannetes puuduste esinemise korral nende menetlemise kord. Korrapäraselt esitatud aruanded aitavad jälgida TAT tegevuste edenemist ja tulemuste täitmist ning võimaldavad vajaduse korral juhtida tähelepanu vajakajäämistele ja teha tegevuste elluviimises õigeaegseid muudatusi. Elluviijal on järelaruande esitamise kohustus TAT-spetsiifiliste tulemusnäitajate saavutustasemete raporteerimiseks.

Punkt 10 „TAT muutmine“

Punktis 10 sätestatakse TAT muutmise kord. Muudatusvajadused peavad olema motiveeritud ja aitama kaasa TAT edukale elluviimisele. Sagedamini kui üks kord kuue kuu jooksul ei ole TAT muutmine mõistlik, arvestades muutmisprotsessi ajamahukust ja sellega kaasnevat halduskoormust. TAT-d peavad põhinema põhjalikel analüüsidel ja planeerimisel, välistades sagedaste paranduste vajaduse. Samuti peavad vajalikud muudatused olema põhjendatud ja läbi kaalutud.

RA-l on õigus TAT-d muuta, kui selgub, et see on vajalik TAT edukaks elluviimiseks või TAT elluviijal ei ole toetuse kasutamist ettenähtud tingimustel võimalik jätkata. RA võib muuta TAT finantsplaani, eelarvet või TAT abikõlblikkuse perioodi. Kui TAT rakendamisel tekib eelarveliste vahendite jääk, võib RA vähendada TAT eelarvet tingimusel, et see ei takista TAT eesmärkide täitmist. Vastav säte on vajalik olukorras, kui on näha, et TAT tegevuste elluviimiseks kulub oluliselt vähem vahendeid, kui oli esialgu planeeritud.

Punkt 11 „Finantskorrektsiooni tegemise alused ja kord“

Viidatakse finantskorrektsiooni otsuste ja tagasimaksete tegemise reeglistikule.

Punkt 12 „Vaidluste lahendamine“

Arvestades, et TAT rakendajad on kõik valitsusasutused (SOM ja RTK), siis valitsusasutuste vahelised vaidlused lahendatakse Vabariigi Valitsuse seaduse § 101 kohaselt.

III Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusaktidele

Eelnõu on vastavuses Euroopa Liidu õigusega.

¹⁵ Keskkonnahoidlikud riigihanked | Kliimaministeerium

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste Euroopa Liidu õigusaktidega:

1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1060, millega kehtestatakse ühissätteid Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfond+, Ühtekuuluvusfondi, Õiglase Ülemineku Fondi ja Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisapoliitika rahastu suhtes kohaldatavad finantsreeglid;

2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1057, millega luuakse Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1296/2013.

IV TAT mõjud

Elluviidavate tegevustega panustatakse järgmistesse mõjuvaldkondadesse:

Sotsiaalne mõju

Kuna vananev rahvastik tähendab riigile järjest väiksemat hulka tööealisi ja maksuvõimelisi inimesi ning suurenevaid sotsiaalkulutusi on tegevuste eesmärk soodustada aktiivset eluhoiakut ka pensionieas. Vanemaealiste olukorda Eestis iseloomustab nende madal ühiskondlik aktiivsus ning vähene sotsiaalne kaasatus. 2022. aastal elas suhtelises vaesuses ja sotsiaalses tõrjutuses 37,4% 55-aastastest ja vanematest, mis on oluliselt suurem kui kogu elanikkonna vastav näitaja (24,2%). Tööjõus osalemise määr 50-74-aastaste seas 2023. aastal oli 64,3%, mis on oluliselt väiksem kui nooremate (vanus 15-49) näitaja, mis oli 80,6%. Tööjõus osalemise määr 50-74-aastaste meeste seas oli 66,2% ja naiste seas 62,7%. Vanemaealiste rühmas on suhteliselt vähem inimesi, kes osalevad õpivad või töötavad ja on osalenud kultuurielus või vabatahtlikus töös. 2023. aasta kohta arvatud tegusa inimese näitaja¹⁶ kohaselt oli 18-64-aastaste elanike seas tegusate inimeste osakaal 43,8%, samas kui 50-74-aastaste elanike seas oli tegusaid 29,1% (30,8% oli tegusaid naiste seas ja 27,1% meeste seas).

Läbi viidud tegevuste tulemusena on paranenud vanemaealiste võimalused ühiskonnas osaleda, paranenud on hoiakud vanemaealistesse inimestesse nii ühiskonnas üldiselt, vanemaealiste endi kui tööandjate seas. Vähenenud on vanusega seotud eelarvamused ja diskrimineerimine. Toetatud on vanemaealiste aktiivsem osalemine ühiskonnas ja tööturul.

Seega mõjutavad kokkuvõttes TAT tegevused vanemaealiste heaolu, sotsiaalset tõrjutust või vaesust, tööjõus osalemist ning vanemaealiste võrdset kohtlemist ja suhtumist vanemaealistesse, vanemaealiste osalemist ühiskondlikus elus ja sotsiaalset kaasatust. Ühiskonna tasandil leevendab vananeva ja väheneva rahvastiku mõju tööturule, majandusele, sotsiaalkaitse- ja hoolekandesüsteemile.

Regionaalareng

TAT raames pakutavad tegevused toetavad potentsiaalselt rohkem piirkondi, kus vanemaealiste osakaal elanikkonnas on suurem. 1. jaanuar 2024. aasta seisuga oli 50-aastaste ja vanemate elanike osakaal kogurahvastikus 43%. Harju ja Tartu maakonnas on küll 50-aastaseid ja vanemaid võrreldes teiste maakondadega arvuliselt kõige rohkem, kuid nende osakaal on maakondade võrdluses keskmiselt madalam (mõlemas maakonnas 38% kogu elanikkonnast). Vanemaealiste keskmiselt suurema (üle poole elanikkonnast) osakaalu osas paistavad silma Hiiu, Ida-Viru, Jõgeva, Põlva ja Valga maakond. Samu maakondi kirjeldab ka keskmisest madalam 50-74-aastaste tööjõus osalemise määr: Võru maakonnas 52,6%, Ida-Viru maakonnas 53,8%, Jõgeva maakonnas 55,4%, Põlva maakonnas 58,3% ning Valga maakonnas 59,9% - ülejäänud Eesti maakondades on samas vanusgrupi tööjõus osalemise määr üle 60% ning kõige kõrgem on see

¹⁶ Indikaatori kohta lähemalt Statistikaameti Tõetamme rakendusest veebiaadressil <https://tamm.stat.ee/tulemusvaldkonnad/sidus-uhiskond/indikaatorid/177>

Lääne maakonnas, kus tööjõus osaleb 71% 50-74-aastastest. Ka tegusa inimese indikaator (vt selgitus eespool) näitab regionaalseid erinevusi. 50-74-aastaste tegusate inimeste osakaal on keskmisest kõrgem Lääne-Eestis (34,0%), Põhja-Eestis (31,3%) ja Lõuna-Eestis (30,1%), madalam aga Kesk-Eestis (28,1%) ka oluliselt madalam Kirde-Eestis (17,1%). Tegusa inimese näitaja on eriti madal Kirde-Eesti meeste seas, sest tegusaid 50-74-aastaseid on vaid 13,0%.

TAT tegevused keskenduvad hoiakute muutmisesse, mis puudutavad vanemaealisi töötajaid, mille üks kaasnev positiivne mõju võiks eeldatavalt olla tööjõus osalemise määra kasv läbivalt üle Eesti. Andmed sellest, kas ja kui palju erinevusi on inimeste ja tööandjate hoiakutes vanemaealistesse töötajatesse Eesti eri piirkondades, puuduvad. Piiratud ressursside tingimustes on TAT fookus läbivalt ja ühtselt hoiakute muutmise parandamisesse panustamisel.

Sooline võrdõiguslikkus ja võrdsed võimalused

TAT raames pakutavate tegevuste puhul välditakse ametitele ja tööturule stereotüüpset lähenemisi. Tegevuste kavandamisel ja elluviimisel võetakse arvesse meeste ja naiste ning vähemusrühmade erinevat olukorda (näiteks naiste suurem hoolduskoormus, vene rahvusest elanikkonna ligipääs infole), vajadusi ja huve. Tegevustega seotud teavitustegevustes välditakse eelarvamusi ja stereotüüpe kinnistavaid hoiakuid naiste ja meeste ning vähemusrühmade suhtes. TAT ettevalmistamisel ja rakendamisel tagatakse, et inimese ea tõttu ei diskrimineerita ühtegi TAT sihtrühma liiget.

TAT-s nimetatud tegevuste elluviimisel ei koguta mingil viisil infot tegevustes osalevate inimeste rassi ja rahvusliku kuulumise ega usu ja seksuaalse sättumuse kohta.

Ligipääsetavus

TAT tegevuste elluviimisel tagatakse kõikidele erivajadusega ja eristuvate vajadustega inimestele ligipääsetavus. Arvestatakse, et sihtrühma kuuluvad inimesed võivad olla liikumis-, nägemis-, kuulmis- või intellektipuudega ning eristuvate vajadustega (näiteks eakad). Ligipääsetavus tagatakse nii füüsiliselt kui ka digitaalselt, kui tegevus hõlmab digitaalseid tegevusi (näiteks info- ja teavitustegevused).

Elu- ja looduskeskkond

Perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava DNSH (ingl *do no significant harm* ehk ei kahjusta oluliselt) analüüs leidis, et rakenduskavaga ette nähtud sekkumistel ei ole hinnanguliselt olulist kahjulikku mõju DNSH printsiibi alusel. Siiski tuleks tegevuste elluviimisel läbimõeldult panustada keskkonnanahoiu tagamisse ka juhul, kui nendega ei kaasne ilmseid ohte keskkonnale.

TAT tegevuste elluviimisel jälgitakse, et need ei suurendaks negatiivseid keskkonnamõjusid. Teavitustegevuste elluviimisel ja uuringute tegemisel pööratakse keskkonnamõjude minimeerimisel tähelepanu eelkõige materjalide säästlikule kasutamisele ja taaskasutamisele.

TAT raames korraldatavate ürituste (seminaride, messide, ümarlaudade jms) puhul tuleb järgida keskkonnasõbraliku sündmuse¹⁷ põhimõtteid, mis peaksid laieneda üldjuhul ka muudele TAT tegevustele või elluviija enda igapäevastele toimingutele.

Hangete läbiviimisel järgitakse keskkonnanahoidlike hangete põhimõtteid, mille puhul hangitavate toodete või teenuste olemusringil nii tootmisel, kasutamisel kui kasutusest kõrvaldamisel on võimalikult väike või neutraalne keskkonnamõju. Mööbli, kontori IT-seadmete, puhastustoodete ja -teenuste ja/või koopia- ja joonestuspaberi soetamisel tuleb lähtuda keskkonnaministri 29. juuni

¹⁷ <https://kliimaministeerium.ee/media/9111/download>

2021. a määruses nr 35 „Hankelepingu esemeks olevate toodete ja teenuste keskkonnahoidlikud kriteeriumid ja nende kohta riigihanke alusdokumentides kehtestavad tingimused“ ja selle lisades¹⁸ sätestatud põhimõtetest.

Andmekaitsealane mõjuhindang

TAT raames viib tegevusi (sihtrühmale suunatud sekkumiste kontseptsiooni väljatöötamine) ellu Sotsiaalministeerium või väline osapool. Iga protsessis osaleja vastutab andmetöötlamise nõuete eest vastavalt isikuandmete kaitset reguleerivatele õigusaktidele (isikuandmete kaitse üldmäärus, isikuandmete kaitse seadus ja valdkondlikud eriseadused), tagades ka andmete kaitse ja turvalisuse. Kehtivates õigusaktides ette nähtud andmekorje üle järelevalve tegemise eest (ÜSS2021_2027 § 19 lg 1) vastutab Sotsiaalministeerium. Kui tegevusi viib ellu väline osapool (nt riigihanke teel leitud teenuseosutaja), on andmekaitset puudutavad sätted Sotsiaalministeeriumi töövõtulepingu üld- ja eritingimustes.

Sotsiaalministeerium või hankega leitud partner korraldavad erinevaid üritusi (sh koolitusi, infopäevi, seminare) ning selle käigus küsitakse osalejatelt nime, allkirja ja vajadusel isikukoodi/sünniaega. Isikukoodi/sünniaega küsitakse ainult selliste tegevuste puhul, millele on kehtestatud vanusepiirang ning on vaja tõestada sihtrühma sobivust tegevusele kehtestatud vanuse osas. Küsitud andmeid säilitatakse koos teiste TAT materjalidega kuni 2035. 1 jaanuarini.

Lisaks on tegevuste elluviijal reeglina kohustus koguda tegevustes (koolitused, töötoad) osalejate andmeid, mis on nimetatud vastavalt ÜSS2021_2027 § 19 lõikes 3 sätestatule määruse (EL) nr 2021/1057 artiklis 17 ja I lisas, ning ta peab need esitama RÜ-le. Sellega seoses töötleb Sotsiaalministeerium isikuandmeid kooskõlas kehtivate õigusaktidega, sealhulgas kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EÜ) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ning selliste andmete vaba liikumise ja direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta. TAT tegevuste elluviimisel ei koguta mingil viisil infot tegevustes osalevate inimeste eriliiki isikuandmeid nagu rassi, usutunnistuse ega seksuaalse sättumuse kohta.

Sotsiaalministeerium rakendab asjakohaseid meetmeid, et kaitsta isikuandmeid juhusliku või ebaseadusliku hävitamise, juhusliku kaotamise, muutmise, lubamatu avalikustamise või ligipääsu eest.

Kokkuvõttes võib käesoleva TAT raames tehtavate tegevuste andmekaitsealast mõju pidada väikeseks.

V TAT kooskõla valikukriteeriumitega

TAT tegevused vastavad perioodil 2021–2027 seirekomisjonis kinnitatud üldistele valikukriteeriumitele.

1. TAT kooskõla valdkondlike arengukavadega, mõju rakenduskava erieesmärgi ja meetme eesmärkide saavutamisele

TAT kooskõla valdkondlike arengukavadega ja panust rakenduskava erieesmärki ning meetme eesmärkidesse, sh projekti tulemuste ja mõju eeldatavat ulatust ning vajadusel väljundite ja tulemuste kestlikkust pärast projekti lõppu on kirjeldatud TAT punktis 1 ja seletuskirja punktis 1 ning osas IV. Mõju rakenduskava erieesmärki ja meetme eesmärkidesse on näidatud ka TAT punktis 3 esitatud näitajatega ning seletuskirja punktis 3.

2. TAT põhjendatus

¹⁸ <https://www.riigiteataja.ee/akt/102072021013>

TAT tegevused aitavad kaasa meetme 21.4.2.1 „Kõrge tööhõive taseme saavutamine ja hoidmine“ eesmärgi saavutamisele. TAT eesmärgi, vajalikkuse ja eesmärgi saavutamiseks tehtavate tegevuste põhjalik kirjeldus on esitatud seletuskirja I ja II peatükis.

3. Kuluefektiivsus

Planeeritud eelarve kujunemist on kirjeldatud TAT lisas. Eelarve planeerimisel lähtutakse varasematest kogemustest sama tüüpi kulude tegemisel ja seda korrigeeritakse vajaduse korral tarbijahinnaindeksi prognoositava muutusega. Uut tüüpi kulude planeerimisel uuritakse hindasid turult või töötatakse need ise välja.

TAT-st palka saavate töötajate töötasu planeerimisel on lähtutud Sotsiaalministeeriumi teistest sarnast tööd tegevate inimeste töötasudest. Sisutegevuste (nt uuring, koolitused) eelarve planeerimisel on aluseks võetud teised sarnased varasemalt ellu viidud tegevused. Kuna tegevuste elluviimiseks võetakse üldjuhul võrdlevad pakkumused või korraldatakse riigihange, siis tegelik kulu selgub tegevuste elluviimise käigus. Eelarve planeerimisel võetakse aluseks juba elluvijja poolt rakendamisel olevates TAT-des tehtud kulud.

Mitteametliku TAT lisana koostatakse TAT tegevuskava aastate kohta ka detailne eelarve seletuskiri, milles tegevusteks planeeritud summad on põhjalikumalt lahti kirjutatud. Tegemist on töödokumendiga elluvijale, RA-le ja RÜ-le.

4. Elluvijja suutlikkus projekti ellu viia

Sotsiaalministeeriumi hoolekande osakond elluvijjana omab varasemat ESF-i TAT-de elluviimise kogemust, sh on kvalifikatsioon, jätkusuutlikkus, õiguslikud ja organisatsioonilised eeldused TAT tegevuste elluviimiseks ning jätkusuutlikkuse tagamiseks. Riigihangete korraldamist reguleerib Sotsiaalministeeriumi riigihangete korraldamise ja lepingute sõlmimise kord. Riigi Tugiteenuste Keskus korraldab riigihankeid, mis nõuavad toimingute tegemist riigihangete registris. Riigihangete osas, mille maksumus jääb alla riigihangete registris avaldamise piirmäära, nõustab Sotsiaalministeeriumi töötajaid õigustalitus. Riigiabiga seotud küsimustes nõustab Sotsiaalministeeriumi õigusosakond.

5. Kooskõla Eesti pikaajalise arengustrateegia aluspõhimõtete ja sihtidega

Kooskõla „Eesti 2035“ aluspõhimõtete ja sihtidega on hinnatud TAT punktis 1.1 ning seletuskirja IV osas.

VI TAT rakendamine

Käskkirja rakendatakse tagasiulatuvalt alates 23.03.2024. Tagasiulatuva jõustumine on vajalik seoses tegevuste alustamisega nimetatud kuupäevast alates.

VII TAT kooskõlastamine

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile, e-posti teel Riigi Tugiteenuste Keskusele, Euroopa Komisjonile ja ühtekuuluvuspoliitika 2021–2027 rakenduskava seirekomisjonile ning arvamuse avaldamiseks Kliimaministeeriumile, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile.

Seletuskirja lisad:

1. Põhiõiguste hartaga ja puuetega inimeste õiguste konventsiooniga arvestamise kontroll-leht
2. Riskide hindamine